

rın katılabilir veya gidenlere yardımcı olabilmek için her türlü imkânlarını seferber ettikleri, münafıkların ise katılmamak için bahaneler uydurdukları; yolun uzak, mevsimin sıcak oluşu sebebiyle Hz. Peygamber'in yalnız güçlü bir bineği olanların iştirak edebileceğini söylediği "Gazvetü'l-usre" (çetin gazve) adıyla meşhur Tebük Gazvesi'ne çıkacak orduyla gitmek için can atan, ancak fakir olduklarından dolayı binek bulamayan yedi sahâbî, sefer öncesi Hz. Peygamber'e giderek durumlarını arzettiler. Hz. Peygamber ise kendilerine binek temin edemediğini söyledi. Buna son derece üzülen ve oradan ağlayarak ayrılan, daha sonra müslümanlar arasında "bekkâin" diye anılan bu sahâbîler hakkında şu âyet nâzil oldu: "Kendilerine binek temin etmen için sana geldiklerinde, 'size binek bulamıyorum' dediğin zaman, Allah yolunda harcayacak bir şeye sahip olamadıkları için üzüntüden göz yaşı dökerek geri dönenlere de sorumluluk yoktur" (et-Tevbe 9/92).

Bekkâinden sayılan yedi kişiden Sâlim b. Umeyr, Ulbe b. Zeyd, Abdurrahman b. Kâ'b, Heremî b. Abdullah ve İrbâz b. Sâriye'nin adları İbn Hişâm, Vâkıdî ve İbn Sa'd tarafından birlikte verilirken diğer ikisi için İbn Hişâm Amr b. Hü-mâm b. Cemûh ile Abdullah b. Mugaffel'i, Vâkıdî Amr b. Utbe ile Seleme b. Sahr'ı, İbn Sa'd ise Amr b. Aneme ile Seleme b. Sahr'ı zikretmektedir. Ayrıca İbn Hişâm Abdullah b. Mugaffel'in yerine Abdullah b. Amr'ın adının da geçtiğini belirtirken Vâkıdî Abdullah b. Mugaffel ile Amr b. Avf'ın, İbn Sa'd ise Abdullah b. Mugaffel ile Ma'kûl b. Yesâr'ın bekkâinden olduklarına dair bir rivayetin bulunduğunu kaydederler. Ancak bu sahâbîlerden Seleme b. Sahr, Amr b. Utbe ve Ma'kûl b. Yesâr'ın *Üsdü'l-gâbe* ve *el-İşâbe*'deki biyografilerinde bekkâinden olduklarına dair herhangi bir bilgi yoktur. Tefsir kaynaklarında yer alan ve Mücâhid tarafından nakledilen başka bir rivayete göre bekkâin, ashap içinde kendilerinden başka yedi kardeş bulunmayan Mukarrin'in oğullarıdır.

Adları hakkındaki farklı rivayetlere rağmen sayılarında ihtilâf edilmeyen bu yedi sahâbînin göz yaşartan halleri ashaptan bazılarını harekete geçirmiş, İbn Yâ-mîn b. Umeyr ile Abbas b. Abdülmuttalib ikişer kişinin, Hz. Osman da geri kalan üç kişinin binek ve yiyeceklerini te-

min ederek onların İslâm ordusuna katılmalarını sağlamışlardır. Olayın önemi, birçoklarının bahaneler uydurarak geri kalmaya çalıştığı cihada, bu yedi yoksul müslümanın fakirlik gibi meşrû mazeretlerine rağmen ne pahasına olursa olsun katılmak istemelerinden kaynaklanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Megâzî*, III, 994; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 518; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 165; VI, 20; Taberî, *Tefsîr*, X, 145-146; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, II, 310-311; Kurtubî, *Tefsîr*, VIII, 228; İbn Seyyidünnâs, *Üyânü'l-eşer*, II, 276; Nüreddin el-Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, III, 101; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), IX, 162-163.

İSMAİL L. ÇAKAN

□ TASAVVUF. Çok ağlamalarıyla meşhur olan tâbiinden Küfeli dört âbid ve zâhid Abdülmelik b. Ebcer, Dırâr b. Mürre, Mutarrif b. Tarîf ve Muhammed b. Sûka'dır. Bunlardan Dırâr'ın kendi mezarını bizzat kazarak on beş yıl burada Kur'an okuduğu, ağladığı ve ibadet ettiği rivayet edilir. I ve II. hicrî yüzyıllarda yaşayan âbid ve zâhidlere göre duanın kabul edilmesinin ilk şartı, gönülde hüşû hissinin ve gözde yaşın eksik olmasıdır. Çünkü insan ancak Allah'tan korkarak, hüzünlenecek ve göz yaşı dökerek O'na ulaşabilir. Bu anlayışın bir sonucu olarak **bekkâ** ve **bekkâin** kelimeleri tasavvufta âhret korkusu, günah endişesi ve Allah'a kavuşma iştiağının doğurduğu hüzün gibi duygular taşıyan ve bu yüzden göz yaşı dökken zâhid kişi ve zümreler için kullanılan bir terim haline gelmiştir.

Tasavvuf tarihinde bunlardan başka çok ağladıkları için bekkâ lakabıyla anılan bazı âbid ve zâhidler de vardır. Yahyâ el-Bekkâ, Yezid el-Bekkâ, Ebû Saîd el-Bekkâ ve İbrâhim el-Bekkâ bunlardır (bk. Ebû Nuaym, II, 347; V, 164; VII, 385; Sülemî, s. 187). Süleyman en-Ne-bâcî ise bâkî (ağlayan) ve nâih (ağıt söyleyen) diye tanınırdı. Esved b. Yezîd de çok ağlamaktan kör olmuştu. Alâ b. Ziyâd ve Sâlih el-Mürri gibi bazı zâhidler günlerce göz yaşı döker, bayılana kadar ağlardı. Abdülvâhid b. Zeyd ve Râbia el-Adeviyye gibi Allah korkusundan çok Allah sevgisine yer verenler bile ibadet ve zikir esnasında göz yaşı dökerlerdi. İlk sûfilerden Ebû Süleyman ed-Dârânî ağlamamayı bedbahtlık alâmeti olarak görmüş, Ahmed b. Ebû'l-Havârî ise, "İnsan Allah'a itaat etme haline de O'na

muhalefet etme haline de ağlamalıdır" demıştır. Ebû Saîd el-Harrâz ağlamayı Allah'tan uzak kalma, Allah'a özlem duyma ve Allah'a yakın olduğu halde O'ndan uzak düşme endişesinden dolayı ağlama şeklinde üç sınıfa ayırmıştır.

İlk sûfiler gibi tarikat mensupları da dinî duygularla ağlamaya büyük değer vermişler, Allah için akıtılan iki damla göz yaşının birçok mânevî derdi halledeceğine, gece yarısı dökülen bir damla göz yaşının gazâda akıtılan bir damla kanla eş değerde olduğuna inanmışlardır. İlk sûfilerin semâ âyinlerinde, tarikat mensuplarının zikir meclisleriyle mürşidlerin vaaz ve sohbetlerinde ağlayarak kendine gelme ve nefsinin ıslah etme olaylarına sık sık rastlanır. Bununla beraber bekkâin hiçbir zaman özel bir zümre haline gelmemiştir.

Tasavvufta Allah sevgisi ve aşkının önem kazanması, ilâhî dîdara duyulan özlem sonucu ağlama gibi bir hüzün halinin daha söz konusu edilmesine yol açmış, ârifler ve büyük mutasavvıflar daha çok bu tarz bir ağlama hali üzerinde durmuşlardır. Âbid ve zâhidler Allah'ın azabından ve gazabından korktukları için ağladıkları halde ârifler ve âşıklar Allah'ın cemâlini temaşa etmenin özlem ve hasretiyle göz yaşı dökmüşlerdir. Bu yüzden Muhammed b. Fazl, "Zâhidlerin ağlaması gözle, âriflerininki kalpledir" demıştır.

Dinî kaygılarla ağlama ve göz yaşı dökme yahudi ve hıristiyanlar arasında da yaygın olup bazı zâhidlerle sûfilerin bu konuda onları örnek aldıkları rivayet edilir (bk. İbn Kuteybe, II, 293, 297; Ebû Nuaym, V, 164). Manastırlarda göz yaşı döken rahiplerin ve ağlama ile ilgili İsrâ'iyat'ta yer alan hikâyelerin zâhidleri etkilediği muhakkak olmakla beraber onlar bu konuda daha çok Hz. Peygamber'i ve ashabını örnek almışlardır (bk. AĞLAMA).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kuteybe, *Üyânü'l-ahbâr*, II, 293, 297; İbn Abdürabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, III, 198; Ser-râc, *el-Lüma*, s. 300; Sülemî, *Tabakât*, s. 81, 100, 187, 215; Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 347; V, 84-91, 164; VII, 385; Gazzâlî, *İhyâ*, I, 284; IV, 177, 180; Ebû Mansûr el-Abbâdî, *Şâfînâme* (nşr. Gulâm Hüseyin-i Yusuflî), Tahrân 1347, s. 63, 308; Ebû'n-Necîb es-Sühreverî, *Âdâbü'l-mürîdîn*, Kahire, ts. (Dârü'l-Vatani'l-Arabî), s. 144; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve*, III, 115-116, 122; Bakîr, *Meşrebü'l-ervâh*, s. 110, 241, 265, 280, 285, 300; Lisânüddin, *Ravzatü't-târif* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ), Kahire 1968, s. 659; Sü-yûtî, *el-Câmi'u's-şâgîr*, Kahire 1954, II, 130; F. Meier, "Bakkâ", *El*² (Ing.), I, 959-961.

SÜLEYMAN ULUDAĞ